

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор ДНП «Львівський національний
медичний університет імені Данила
Галицького», д.мед.н.. професор

_____Орест ЧЕМЕРИС
«_____»_____2025 року

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Ярмоли Ірини Михайлівни

**«Клініко-мікробіологічна характеристика та особливості
гістероскопічного втручання у жінок з безпліддям і внутрішньоматковою
патологією», здобувача ступеня доктора філософії
за спеціальністю 222 «Медицина» (галузь знань 22 «Охорона здоров'я»)**

Актуальність теми дисертації

В Україні в умовах демографічної кризи та критичного зниження народжуваності вирішення проблеми безпліддя набула особливого значення. За статистикою в Україні, на сьогодні близько 1 млн. подружніх пар страждають на безпліддя. Однією з найбільш важливих причин порушення фертильності є матковий фактор, на який припадає від 16 до 30 % всіх причин порушення. Золотим стандартом діагностики маткових чинників безпліддя є гістероскопія у поєднанні з гістологічним та імуногістохімічним дослідженням ендометрію. Однак, згідно даних світової літератури, частота ускладнень гістероскопії впродовж тривалого часу коливається в широких межах від 0,4 до 8,0%, а запальні ускладнення з усіх видів ускладнень зустрічаються найчастіше (0,6-2,5%) і продовжують залишатися однією з актуальних проблем застосування гістероскопії. Диверсифікація вагінальної мікробіоти складає передумови

висхідної дисемінації мікроорганізмів та контамінації ендометрію, розвитку запальних ускладнень сприяє порушення цілісності слизової оболонки матки при проведенні гістероскопії, що слугує "вхідними воротами" для поширення збудників. Незважаючи на зростання антибіотикорезистентності, одним з основних методів профілактики запальних ускладнень гістероскопії залишається застосування антибіотиків. На даний час недостатньо досліджень, спрямованих на персоніфіковану профілактику інфекційних ускладнень після гістероскопії, існують суперечливі погляди на взаємозв'язок вагінальної мікробіоти у жінок з безпліддям маткового генезу та розвитком хронічного ендометриту як наслідку внутрішньоматкових втручань. Недостатньо досліджень щодо взаємозв'язку стану вагінальної мікробіоти з безпосередніми (розвиток ранніх запальних ускладнень) та віддаленими наслідками, відсутні науково обґрунтовані засади підготовки до проведення гістероскопії з метою мінімізації ризику контамінації ендометрію мікрофлорою нижніх відділів генітального тракту. Розробка і впровадження удосконалених діагностично-лікувальних технологій для попередження ранніх запальних і відтермінованих ускладнень гістероскопії є вкрай необхідною, оскільки малоінвазійні втручання (гістероскопія) дуже широко виконуються з метою покращення фертильності жінок з безпліддям маткового генезу, що визначає актуальність обраного наукового напрямку дослідження.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дисертаційна робота виконана у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри акушерства, гінекології та перинатології факультету післядипломної освіти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького «Вивчення впливу патогенетичних чинників порушень репродуктивної системи на розвиток акушерської та гінекологічної патології, наукове обґрунтування удосконалення методів їх корекції, профілактики і лікування» (№ державної реєстрації

0120U002140, терміни виконання 2020-2024 рр.). Автор є співвиконавцем науково-дослідної роботи.

Новизна дослідження та одержаних результатів.

Обґрунтовано персоналізований підхід до менеджменту пацієнток з безпліддям маткового генезу на основі диференційованих доінтервенційних діагностичних та періопераційних профілактично-лікувальних заходів для попередження ранніх і пізніх запальних ускладнень гістероскопії.

Доповнено існуючі наукові дані щодо стану вагінальної мікробіоти у жінок з безпліддям маткового генезу та поширеності дефіциту вітаміну D у пацієнток з безпліддям і внутрішньоматковою патологією. Доведено, що аномальні маткові кровотечі, аеробний вагініт, бактеріальний вагіноз і ЗЗОМТ є значимими чинниками ризику ХЕ.

Встановлені особливості гормонального балансу пацієнток з матковим чинником безпліддя – різна спрямованість змін рівнів ФСГ, відносне зниження рівня ЛГ, гіпопрогестеронемія у II фазу МЦ, наявність транзиторної стрес-індукованої гіперпролактинемії. Доведено, що для пацієнток з безпліддям і гіперплазією ендометрію характерний вищий рівень ФСГ порівняно з пацієнтками з ХЕ, а для ХЕ встановлено вірогідне зниження рівня ФСГ ($P=0,0292$), естрадіолу ($P=0,0488$) та рівня ЛГ ($p>0,05$) у сироватці крові. Показано, що ВР ризику розвитку ХЕ, за наявності гормональних порушень (гіпоестрогенії, гіпопрогестеронемії) та пов'язаних з ними дисбіозів піхви складає 4,791 (95% ДІ 2,686 - 8,547) NNT 1,635. Доведено наявність прямого статистично значимого кореляційного зв'язку метаболічних порушень, запальних і дисбіотичних процесів піхви з D-статусом пацієнток, а ВР ризик розвитку ХЕ за дефіциту вітаміну D становить 2,380 (95% ДІ 1,437 – 3,940) NNT 3.010 ($p<0,001$).

Встановлено, що послідовне використання методів достовірної верифікації маткового чинника безпліддя (гістероскопія, морфологічна та імуногістохімічна детекція CD138) дозволяє уточнити поширеність ХЕ: ХЕ без поєднання з іншою внутрішньоматковою патологією 45,3 %, поєднання ХЕ та

гіперплазії ендометрію – 38,9 %, поєднання ХЕ з поліпами ендометрію – 36,0 %, що назагал визначає поширеність хронічного ендометриту у жінок з безпліддям маткового генезу на рівні 62,0 % та дозволяє визначити три переважаючих морфотипи гістероскопічної картини ендометрію при ХЕ: змішаний тип (45,6 %), гіперпластичний тип (35,3 %); гіпопластичний тип (17,6 %).

Встановлено частоту і типи порушень вагінальної мікробіоти у пацієнток з матковими чинниками безпліддя. Показано, що частота хибно-негативних і хибно-позитивних результатів бактеріоскопії порівняно з молекулярно-біологічним дослідженням становить відповідно $8,0 \pm 3,8$ % і $5,8 \pm 1,4$ %.

Доведено зв'язок дисбіозу мікробіоти піхви з інтенсивністю статевого життя: при частоті статевих актів більше 8-ми на тиждень без використання бар'єрної контрацепції, ВР розвитку дисбіотичних станів мікробіоти піхви складає 4,623 (95% ДІ 2,657 – 8,043, $p < 0,001$).

Встановлено частоту запальних ускладнень гістероскопії з урахуванням мінімальних діагностичних критеріїв ЗЗОМТ згідно Стандарту медичної допомоги «Запальні захворювання органів малого тазу» - 22 випадки на 150 гістероскопій – 14,7 %, а відносний ризик розвитку ЗЗОМТ після гістероскопії за відсутності комплексного підходу до профілактики інфекційно-запальних ускладнень становить 4,368 (95% ДІ 1.7378 – 10.987), NNT 4,632.

Теоретичне значення отриманих результатів

Науково обґрунтована необхідність вдосконалення діагностичних та лікувально-профілактичних заходів щодо попередження ранніх й відтермінованих ускладнень гістероскопії. Результати дослідження слугують теоретичною основою для науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо ведення жінок з безпліддям і внутрішньоматковою патологією.

Практичне значення отриманих результатів

Розроблений на основі персоналізованого підходу до менеджменту пацієнток з безпліддям маткового генезу комплекс диференційованих доінтервенційних діагностичних та періопераційних профілактично-

лікувальних заходів. Ефективність комплексних лікувально-профілактичних заходів у попередженні ранніх запальних ускладнень гістероскопії становить 98,7 % порівняно з 72,0 % в реальній клінічній практиці (проведення антибіотикопрофілактики без доопераційного відновлення стану вагінальної мікробіоти).

Проведення комплексних диференційованих периопераційних лікувально-профілактичних заходів, порівняно з реальною клінічною практикою, покращує ефективність лікування ХЕ (93,3 % проти 81,3 %), зменшує ризик розвитку хронічного тазового болю (98,7 % проти 94,7 %), вторинної дисменореї (100 % проти 94,7 %), порушень МЦ (94,7 % проти 86,7 %), підвищує шанси на зачаття природним шляхом (17,3 % проти 8,0 %) і досягнення клінічної вагітності внаслідок ДРТ (49,3 % проти 21,3 %).

Результати дослідження, принципи профілактики післяопераційних ускладнень та диференційовані лікувально-профілактичні заходи для покращання наслідків гістероскопічних втручань у жінок із безпліддям і внутрішньоматковою патологією впроваджено у роботу ряду закладів охорони здоров'я м. Львова.

Теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес кафедри акушерства, гінекології та перинатології ФПДО ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обсяг наукового матеріалу, комплекс використаних методів дослідження, оцінка отриманих результатів і характер їх тлумачень достатні для обґрунтування наукових положень дисертації. Сформульовані в дисертації положення базуються на ретроспективному аналізі медичної документації 500 жінок, які перенесли діагностичну або операційну гістероскопію та проспективному дослідженні із залученням на основі інформованої згоди 180 жінок. Формування основної досліджуваної когорти проводилось впродовж

2022-2024 рр. на основі даних ультразвукового дослідження та визначених критеріїв включення і виключення. Основна дослідна когорта була представлена 30 умовно здоровими жінками з чоловічим фактором неплідності (контрольна група); 75 жінками репродуктивного віку з безпліддям маткового генезу, ведення яких з моменту підготовки до гістероскопічного втручання проводилось згідно розробленого діагностично-лікувального алгоритму з урахуванням положень чинних наказів та клінічних настанов МОЗ України (І група); 75 жінками репродуктивного віку з безпліддям маткового генезу, ведення яких здійснювалось в умовах реальної клінічної практики згідно чинних наказів та клінічних настанов МОЗ України (ІІ група). Обстеження достатньої кількості пацієнток проводилось з використанням сучасних анкетних, клінічних, лабораторних, ультрасонографічних, гістероскопічних, морфологічних, імуногістохімічних методів досліджень. При аналізі отриманих результатів здобувачем Ярмолою Іриною Михайлівною було застосовано стандартні програми Microsoft Excel 10.0 та Stata 12.0. Достовірність даних підтверджена достатнім обсягом спостережень та використанням надійних методів статистичної обробки даних.

Первинні матеріали дисертації перевірені комісією, яка була створена наказом ректора Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького МОЗ України № 571-з від 24.02.2025 року. «Про склад комісій з перевірки первинної документації науково-дослідних робіт», у складі: голова – д.мед.н., професор Соломенчук Т.М., члени – д.мед.н., професор Складаров Є.Я., д.мед.н., професор Лаповець Л.Є. Перевірка первинної документації показала повну вірогідність матеріалів, на вивченні та обробці яких побудована дисертаційна робота. Усі документи оформлені згідно з вимогами, результати досліджень, проаналізовані сучасними статистичними методами. Зауважень щодо упорядкування первинної документації немає. При порівнянні узагальнених даних з фактичними матеріалами виявлено їх повну відповідність. Рукопис дисертації отримав позитивну оцінку при перевірці на академічний плагіат.

Наукова обґрунтованість базових положень дисертаційної роботи Ярмоли Ірини Михайлівни за результатами апробації на розширеному кафедральному фаховому семінарі кафедри акушерства, гінекології та перинатології факультету післядипломної освіти ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» МОЗ України не викликає сумнівів.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях

Усі основні результати і нові наукові положення дисертаційної роботи опубліковані у наукових журналах і висвітлені в матеріалах науково-практичних конференцій. У наукових працях, опублікованих за матеріалами дисертації у співавторстві, здобувачу належала провідна роль у формулюванні мети, завдань, методології дослідження, статистичній обробці та аналізі результатів. За матеріалами дисертації опубліковано 4 наукові праці у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК України для публікації результатів дисертаційних досліджень, з них 1 стаття у журналі, що індексується у Scopus, 2 тез у матеріалах наукових конгресів.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Ярмола ІМ, Шурпак СО. Особливості гістероскопічних втручань у жінок з безпліддям і внутрішньоматковою патологією. Репродуктивне здоров'я жінки. 2022; 4 (59): 52-56. DOI: <https://doi.org/10.30841/2708-8731.4.2022.262793> *(Здобувачем проведено аналіз та узагальнення наукових публікацій, підготовку статті до друку).*
2. Шурпак СО, Ярмола ІМ, Пирогова ВІ. Дослідження цервіковагінальної мікробіоти жінок з внутрішньоматковою патологією та безпліддям. Репродуктивне здоров'я жінки. 2023; 6 (69): 76-81. DOI: <https://doi.org/10.30841/2708-8731.6.2023.290000> *(Здобувачем проведено набір клінічного матеріалу, аналіз та узагальнення результатів дослідження, статистичну обробку даних, підготовку статті до друку).*
3. Ярмола ІМ. Стан мікробіоти піхви і матки в жінок із безпліддям та внутрішньоматковою патологією. Ukrainian J Health of Woman. 2023; 6(169): 58-64. doi 10.15574/HW.2023.169.58.

4. Пирогова ВІ, Ярмола ІМ. Оцінювання ефективності заходів профілактики інфекційно-запальних ускладнень гістероскопії. Репродуктивне здоров'я жінки. 2025; 2 (81):61-65. DOI: <https://doi.org/10.30841/2708-8731.2.2025.326523> *(Здобувачем проведено набір клінічного матеріалу, аналіз та узагальнення результатів дослідження, підготовка статті до друку).*

5. Pyrohova V., Shurpyak S., Yarmola I. To the question of the relationship of the microbial factor and intrauterine pathology in patients with reproductive disorders. Abstract Books the 20 World Congress Gynecological Endocrinology. Firenze, 11th – 14th May 2022, P99. *(Здобувачем проведено набір клінічного матеріалу, аналіз та узагальнення результатів дослідження, статистичну обробку даних, підготовку до друку).*

6. Yarmola I., Novosad A. Clinical and microbiological characteristics and features of hysteroscopic intervention in cases of infertility and intrauterine pathology. Materials of ESGE 32 Annual Congress Brussels, Belgium, 1th – 4th October 2023, P161. *Здобувачем проведено набір клінічного матеріалу, аналіз та узагальнення результатів дослідження, статистичну обробку даних, підготовку до друку).*

7. Yarmola I., Marchenko N. Features of vaginal microbiota in women with intrauterine pathology and infertility. Materials of Gynitaly 24 Congress. Salerno, Italy, 28th – 31th May 2024, P.23. *(Здобувачем проведено набір клінічного матеріалу, аналіз та узагальнення результатів дослідження, статистичну обробку даних, підготовку до друку).*

Конкретний особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист

Дисертація є самостійною науковою працею дисертанта. Здобувачем спільно з науковим керівником д.мед.н., професором Шурпяком С.О. обрано тему, визначено мету, завдання, методологію і дизайн дослідження. Дисертантом особисто проведений інформаційно-патентний пошук, систематичний пошук джерел за ключовими словами в PubMed, MEDLINE, інших доступних базах, аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури з

визначеної проблематики. Ретроспективний аналіз медичної документації, клінічне обстеження вагітних, анкетування, забір матеріалу для досліджень виконувались автором особисто. Здобувачем проведено аналіз, узагальнення отриманих результатів, статистичну обробку матеріалу, написано розділи дисертації, сформульовано основні положення та висновки дисертаційної роботи. У друкованих працях, виконаних у співавторстві, здобувачу належали проведення обстеження вагітних, опрацювання та аналіз результатів, оформлення статей. На основі отриманих результатів автором за консультативної допомоги наукового керівника запропоновано на основі персоналізованого підходу до менеджменту пацієток з безпліддям маткового генезу комплекс диференційованих доінтервенційних діагностичних та періопераційних профілактично-лікувальних заходів для покращання наслідків гістероскопічних втручань у жінок репродуктивного віку з безпліддям.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації були представленні та обговорені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Імплементація міжнародних стандартів в гінекології та онкогінекології» (Тернопіль, 13-14 листопада 2020); IV Міжнародному конгресі «Репродуктивне здоров'я: мультидисциплінарний підхід в безперервному професійному розвитку лікарів» (Київ, 16-18 квітня 2021); міждисциплінарній науково-практичній конференції «Жіноче здоров'я: імплементація сучасних протоколів в клінічну практику» (Тернопіль, 3-4 березня 2022); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації та онкопрофілактика в акушерсько-гінекологічній практиці» (Тернопіль, 18-19 листопада 2022); 20 світовому конгресі з гінекологічної ендокринології (Флоренція, Італія, 11-14 травня 2022); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні питання репродуктивного здоров'я в Україні» (Дніпро, 29-30 червня 2023); 32 щорічному конгресі ESGE (Brussels, Belgium, 1 – 4.10.2023); The GYNITALY 24 congress (Салерно, Італія 28-31 травня 2024); науково-практичній конференції «Здоров'я жінки. Сучасні перинатальні стратегії» (Чернівці, 21-22 березня 2025).

року); VIII Міжнародному конгресі «Репродуктивне здоров'я: мультидисциплінарний підхід в безперервному професійному розвитку лікарів» (Київ, 2-3 квітня 2025); 9 Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання репродуктивної медицини в Україні» (Дніпро, 3-4 квітня 2025).

Відомості щодо проведення біотичної експертизи дисертаційного дослідження.

Дослідження проводилось у відповідності до принципів Гельсінської Декларації, Конвенції ради Європи про права людини і біомедицини, відповідних законів України, сучасних біоетичних норм щодо безпеки для здоров'я пацієнток, отримання інформованої згоди та конфіденційності особистих і медичних даних. Матеріали дисертації щодо обстеження, лабораторних і наукових досліджень хворих відповідають нормам біоетики, що засвідчено висновком Комісії з питань етики наукових досліджень, експериментальних розробок і наукових творів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького від 17 лютого 2025 р. (протокол № 3).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

За формою та структурою дисертаційна робота відповідає вимогам щодо кваліфікаційної наукової праці, оформлена відповідно вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. Текст викладений науково-літературною українською мовою, легко сприймається.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

У ході обговорення по суті дисертаційної роботи зауважень висунуто не було.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота здобувача Ярмоли Ірини Михайлівни «Клініко-мікробіологічна характеристика та особливості гістероскопічного втручання у жінок з безпліддям і внутрішньоматковою патологією» (науковий керівник –

доктор медичних наук, професор Шурпак С.О, професор по кафедрі акушерства, гінекології та перинатології, професор кафедри сімейної медицини ФПДО Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького МОЗ України) є завершеною самостійною науковою працею, в якій представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуальної наукової задачі сучасної гінекології – покращення наслідків гістероскопічних втручань у жінок репродуктивного віку з безпліддям маткового генезу шляхом наукового обґрунтування та впровадження із застосуванням персоналізованого підходу диференційованих доінтервенційних діагностичних та періопераційних профілактично-лікувальних заходів для попередження ранніх і пізніх запальних ускладнень гістероскопії на основі комплексного вивчення вагінальної мікробіоти, особливостей гормонального та метаболічного гомеостазу пацієнток із безпліддям маткового генезу.

Результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну і практичне значення для охорони здоров'я, зокрема, медицини.

Дисертація відповідає вимогам ПОРЯДКУ, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

ВИСНОВОК

На науковому семінарі кафедри акушерства, гінекології та перинатології ФПДО ухвалили:

1. Дисертація здобувача Ярмоли Ірини Михайлівни «Клініко-мікробіологічна характеристика та особливості гістероскопічного втручання у жінок з безпліддям і внутрішньоматковою патологією» є завершеною самостійною науковою працею, в якій представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання сучасної гінекології – покращення наслідків гістероскопічних втручань у жінок репродуктивного віку з безпліддям маткового генезу шляхом наукового обґрунтування та впровадження із застосуванням персоналізованого підходу диференційованих доінтервенційних діагностичних та періопераційних профілактично-

лікувальних заходів для попередження ранніх і пізніх запальних ускладнень гістероскопії на основі комплексного вивчення вагінальної мікробіоти, особливостей гормонального та метаболічного гомеостазу пацієнток із безпліддям маткового генезу. Результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну і практичне значення для охорони здоров'я, зокрема, медицини.

2. У 7 наукових публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з них 1 стаття у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК України для публікації результатів дисертаційних досліджень, 3 статті у журналах, що індексується у Scopus, 3 тез у матеріалах наукових конгресів.

3. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січні 2022 року)

4. З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей Ярмоли Ірини Михайлівни дисертація «Клініко-мікробіологічна характеристика та особливості гістероскопічного втручання у жінок з безпліддям і внутрішньоматковою патологією» рекомендується для подання до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

За затвердження висновку проголосували одноголосно 17 з 18 присутніх (не голосувала здобувач Ярмола І.М.).

Рекомендується Вченій раді ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» утворити разову спеціалізовану вчену раду для розгляду та проведення разового захисту дисертації Ярмоли Ірини Михайлівни у складі:

Голова разової спеціалізованої Вченої ради: доцент кафедри акушерства та гінекології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» МОЗ України, м.Львів, доктор медичних наук, професор,

академік Національної академії наук Вищої освіти України Паєнок Олександр Станіславович.

Рецензент: доцент кафедри акушерства, гінекології та перинатології ФПДО ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» МОЗ України, м.Львів, кандидат медичних наук, Охабська Ірина Іванівна.

Опонент: професорка кафедри акушерства, гінекології та перинатології Національного університету охорони здоров'я імені П.Л.Шупика МОЗ України, м.Київ, доктор медичних наук, професорка, Жилка Надія Яківна.

Опонент: завідувач кафедри акушерства і гінекології Дніпровського державного медичного університету МОЗ України, м.Дніпро, доктор медичних наук, професор Потапов Валентин Олександрович.

Опонент: професор кафедри акушерства та гінекології №1 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я Горбачевського МОЗ України, м.Тернопіль, доктор медичних наук, професор Хміль Стефан Володимирович.

Головуючий на засіданні

Завідувачка кафедри акушерства, гінекології та перинатології ФПДО ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» МОЗ України, доктор медичних наук, професор

Пирогова В.І.